

Застъпничество за достъп до информация – постижения и предизвикателства

Журналистическите разследвания и предизвикателствата пред регионалните медии

**Зарко Маринов,
издател на в. „Отзвук”**

Предизвикателствата пред регионалните медии в България са много. Предизвикателство е самото им оцеляване. Оцеляване не на всяка цена, а за да се развият без да изменят на своята същност и обществения интерес.

Последните години издаването на регионални вестници е икономически неизгодно и голяма част от тях са поставени днес пред дилемата - да съществуват на ръба на оцеляването, да се превърнат в оръдия на корпоративни интереси на местната олигархия по примера на националните медийни монополи, за да се подсигурят финансово, или да изменят на гражданската си позиция на коректив на местната власт, за да бъдат "поощрени" с финансиране от общините чрез формата на платени обяви и съобщения.

Икономическата криза създаде и пречки пред регионалните медии заради ограничения достъп до рекламния пазар, концентриран в столицата, поради което те първи пострадаха от свиването на рекламните бюджети на

националните компании. Традиционните икономически модели на финансиране на медиите вече не действат и става все по-трудно да бъдат намерени нови почтени източници на приходи. А развитието на пиара в последните три години разми така важната за добрата информираност на обществото граница между журналистиката и връзките с обществеността. По-голяма част от журналистите все по-често изневеряват на търсещата, задаващата въпроси и разследващата природа на професията, предпочитайки лесния начин - да препредават повърхностна и предварително обработена информация, в повечето случаи без дори да я систематизират. Разследващата, проверяваща,

анализиращата журналистика отстъпва на услужливата посредственост

Така регионалните медии се изправят пред новото предизвикателство - да работят в нежурналистическа среда, в която пиарът се смесва с журналистиката, завзема нейната територия и налага модел на поведение, който я обезсмисля. Над 90% от текстовете в мнозинството регионални вестници и сайтове са "копи-пейст" на прессъобщения на местните власти, местните ръководства на партиите и регионалните институции, т. е. те са удобните "пощенски кутии" на хората с власт и пари.

Репортерите в регионалните медии, които обикновено се броят на пръстите на едната ръка, а в най-добрия случай - на двете, трябва да познават отлично спецификата на региона, нагласите и настроенията на живеещите и едновременно с това да имат голяма обща култура, позволяваща им да пишат както за местната власт, така и за образование,

здравеопазване, култура, екология, социални дейности и т. н. Това е третото предизвикателство пред разследващата журналистика в регионалните медии. Разследванията изискват задълбочени познания в определени области, своеобразно профилиране, изискват и време, за да бъдат направени, а с оглед финансовото състояние на регионалните вестници и ограничения кадрови ресурс, "разследващата журналистика" е своеобразен лукс, който медиите не могат да си позволят, или си го позволяват все по-рядко.

Как да посрещнем тези три предизвикателства - липсата на финансов ресурс, подмяната на журналистиката с пиара, с помощта на който властите задават дневния ред на обществения дебат, а не обратното, и ограниченият кадрови потенциал на регионалните медии? Отговорът: с

ефективно използване на ЗДОИ и неговите предимства

Въпреки състоянието на достъпа до обществена информация в провинцията, където заявленията за достъп посрещат отпора на властите, където честа практика е заявленията да се третираат като досадни молби на гражданите, законът трябва да се използва по-често и именно от регионалните медии.

Достъпът до информация чрез ЗДОИ е евтин начин на събиране на информация за журналистически разследвания. Едно DVD, което може да събере огромна текстова информация, струва 0.60 лв според последната заповед на министъра на финансите от 2012. А писмена справка в размер А4, чието изготвяне може да отнеме един ден, е 1.59.

Подходящо зададените въпроси, чрез които да бъде поставена натясно съответната администрация, а изготвените от самата нея писмени справки, могат да спестят много време на журналиста. Така медията може да компенсира собствения си кадрови и финансов дефицит с този на администрацията. В това и е неоченима ролята на ПДИ за обучението на журналистите как да използват ЗДОИ и публичните регистри в работата си.

Използването на ЗДОИ поставя регионалната медия в изгодна ситуация, когато тя открито обявява, че иска от местната власт информация от обществен интерес. И по този начин получава подкрепата на гражданското общество. Когато става дума за неща, с които човек се сблъсква всеки ден - разходване на публични финанси, за местни данъци и такси, сключване на договори за обществени поръчки, за прояви на корупция - регионалната медия се превръща в естествен застъпник на гражданското общество и правото на достъп до информация. Няма кмет, който да не се притесни, когато местен журналист е оповестил, че иска по ЗДОИ справка какви средства са изразходвани за запълване на дупки по пътищата, как са избрани фирмите, колко струва чистенето на улиците, миенето, сметосъбирането, колко се плаща за улично осветление и пр. Един пример. При гласуване на бюджета на Община Смолян и план-сметката за изразходване на средствата от такса смет, общински съветници от опозицията поискаха да видят договорите между общината и концесионера "Титан-Клинър" за сметосъбиране и сметоизвозване. Кметът на Смолян отказа. Подадох заявление по ЗДОИ за два договора на общината за снегопочистването, сметосъбирането и експлоатацията на депото за твърди битови отпадъци, което обявих публично.

Получих частичен достъп. Предоставиха ми договорите след като бяха заличили всички числа в тях, "опазвайки търговската тайна" на фирмите като трети лица. С правната помощ на ПДИ обжалвах в Смолянския административен съд, който задължи кмета да ми предостави достъп до заличената информация в двата договора. Той обжалва във ВАС, който очаквано потвърди решението на САС. От заявлението за достъп до решението на съда на последна инстанция минават 2 години. Срок, който разколебава журналистите, защото много често информацията губи своята актуалност. Това време бе използвано от в. "Отзвук" да продължи разследването като потърси други източници за същата информация - Министерство на финансите, Министерството на околната среда, публичните регистри и така да разкрие сериозни злоупотреби с публични средства и обществени поръчки. Заради това разследване срещу "Отзвук" бе насочен финансов и властови ресурс в опит да бъде дискредитиран, поставен на колене, и евентуално доведен до фалит. Но вестникът бе спечелил на своя страна общественото мнение, което не позволи това да се случи. Когато поиска публично информация по ЗДОИ, освен че избягва съдебни дела, журналистът заявява ясно публичен интерес, разбираем за местната общност, избягва от опитите във вкарването му в скандали, от използването на конкурентни медии. Разследването не се базира на придобити по неясен начин документи, на скрити камери и микрофони, а се прави пред очите на обществото. Отхвърля се по категоричен начин евентуалното обвинение, че публикациите обслужват нечии лични интереси. Увеличава доверието към медията, и - което още по важно - съпричастността към работата ѝ. В това е и голямото

предимство на регионалните издания пред националните - медия и читатели могат да формират гражданско общество на основата на повече съпричастност и доверие. Обществото се убеждава, че има механизми за осъществяване на публичен контрол на властта и администрацията, а и съдебен (чрез отразяването на съдебните дела за отказан достъп).